

TÁRSULATI ÜGYEK.

A k. m. Természettudományi Társulat elnöke és választmánya mély megilletődéssel jelenti

D^r. BALOGH KÁLMÁN

egyetemi ny. r. tanárnak, a k. m. Természettudományi Társulat alelnökének és pártoló tagjának 1888-ik évi július hó 15-ikén történt gyászos elhunytát.

Az elhunyt a k. m. Természettudományi Társulatnak 1860-tól fogva r. tagja, 1862-ben könyvtárnoka, 1863-ban első titkára és 1872. januárius 17-ikétől maig alelnöke, 1874-től fogva pártoló tagja, a Természettudományi Közlöny Élettani rovatának sok éven át vezetője s a míg csak egészsége engedte, nagyérdemű munkatársa volt.

B É K E P O R A I R A .

LEVÉLSZEKRÉNY.

KÉRDÉSEK.

(81.) Olvastam ez évi áprilishavi II-ik pótfüzetben a Luhmann-féle sörccsapoló készülékről. Hol lehet ezt esetleg Budapesten látni, és hol kapható. O. A.

(82.) Felvilágosítást kérnék arról, vajon lehetséges-e a befőtt gyümölcsöt kemény állapotban megtartani, és mily módon, illetőleg mily szerrel? H. T.

(83.) Miért nem vezetnek az egyes meteorológiai intézetekben rendes észleletet a Nap melegosztó képességének időnkénti megállapítására? Ha, tisztelemmel, megállapíthatnák minden nap egy állandó mérséklettel bíró (az észlelés előtt ily állapotban helyezett) hőmérőn azon idő (ez lenne a relatív viszonyszám), mely pl. a Nap delelésekor (vagy máskor is, de mindig megfelelő időben) szükséges, hogy a hőmérő egy állandó x fokra emelkedjék; vagy ha (már ha ez célszerűbb lenne) az állandó idő alatti mérsékletváltozás észlelhetné hasonló körülmények között és ezen észleletek évről évre pontosan naplózhatnának: nem lehetne-e I. a Nap felületének változásai és e viszonyszámok között valamelyes analógiát, 2. ép úgy az időjárás és viszonyszámok közt hasonló vonatkozást találni, s végül 3. úgy a specialiter minden év egyes napjának, valamint az egyes évek átlagos viszonyszámát összevetve, következtetést vonni le

a Nap hőforrásának emelkedése vagy apadásáról? — Ha esetleg az állandó mérsékletű hőmérő, a nyár és tél ingadozásai miatt, célra nem vezetne, azon talán úgy lehetne segíteni, hogy télen más és a nyári félév alatt ismét más állandót használna az észlelő? A. Z.

(84.) Az itt küldött rovarok fillokszerától meglepett, s részben tönkretett szőlőterületen a leveleken futkosnak, érintéskor ugranak. Miféle rovarok lehetnek ezek? — N.-Szalonta. K. I.

(85.) Magnak szánt pompás luczernásomat az ide csatolt sáskafélék teljesen tönkretették, s nem annyira a leveleket, mint a virágokat pusztították el. Mik ezek? F. A.

(86.) Mellékelve küldök egy darab ásványt, melyet a temesmegyei Károlyfalva határában futóhomokban találtam. Kérek szíves felvilágosítást, mi ez, s értékesíthető-e? O. J.

(87.) Olvastam, hogy a tyúktojás külsejéről meg lehet ismerni, vajjon kakas vagy jérce fog-e belőle kifejlődni? Melyek az ismertető jelek és melyik a legjobb újabb monografia a tojásokról? N. E.

(88.) Kérem velem tudatni, hogy hol lehetne bővebben olvasni a Dodo (Dudu, Dronte, Walghvogel, Didus ineptus, Didus L.) madárról? R. A.

(89.) Szives felvilágosítást kérnék, mi a neve a mellékelt folyondárnak? Nem mérges-e? F.

(90.) Kérem a Szerkesztőséget, sziveskedjék valamely jó növényatlaszt ajánlani akár a francia, akár a német irodalomból. F.

(91.) Ugocsa megye délkeleti részén van egy kis vasasfürdő N.-Tornától keletre, egy

magasabban fekvő katlanban. A forráshoz felvezető út oldalában számtalan sok ilyen — ide mellékelt — csillagalakú alzattal ellátott gombácska van. A bőrnemű alzat ott a helyszínen síkban van kiterülve s akkor kunkorodik úgy össze mint a küldött példányok, ha megszárad. Kérek szives felvilágosítást e gomba neve és élete felől. V. L.

FELELETEK.

(30.) A csáczai porhullásról Közlönyünk ez évi folyamának 193. és 222. lapján ismertettük a vizsgálatokat. —

(51.) A légsúlymért állásának leolvasására, a redukciókra, és minden idevágó átszámításokra, valamint a légsúlymérővel történt magasságmérésekre kimerítő, és példákkal világosított alapos felvilágosítást ad a »*Kirándulók zsebkönyvé*«-nek második része, a mely munka Társulatunk kiadásában ez évben jelent meg. Ára kötve társulati tagoknak 1 frt 50 kr. —

(58.) E számú kérdésében F. J. úr szükségesnek tartotta a megjegyzést, hogy »a gyanús kávéét egy feltétlenül biztos budapesti keresztény nagykereskedőtől vásárolta«.

Megvalljuk, hogy e mondatban a »keresztény« jelző egészen elkerülte figyelmünket, s kijelentjük, hogy ha idejében észrevesszük, mint semmit sem mondó s a dologra nem tartozó jelzőt okvetetlenül kitörültük volna. SZERK.

(60.) A ramie-ről, természetéről és ipari feldolgozásáról közelebb nagyobb közleményt fogunk adni. SZERK.

(64.) *(A ruczatojások fekete színéről.)* A madártojások kemény mészhéjukat tudvalevőleg a tojásvezeték (oviductus) alsó részében kapják. Ugyanitt kapják a színes tojások színezetüket is. Mind a mészhéj, mind pedig színezete az oviductus hátsó részének falában elhelyezett mirigyek kiválasztási terméke.

A kérdéses esetben a ruczatojások feketés színét az ezen festőanyagot kiválasztó festék-mirigyek nagyon bő kiválasztása okozta. Hogy az első tojások a legsötétebbek, míg a reá következők fokozatosan halaványabbak, szintén természetes következmény, a mennyiben a festékképződés a tojások világra hozásával nem tart lépést. Ez különben a vad madarak tojásain is a legtöbbször megfigyelhető szabály; az ugyanazon fészekalj első tojása a legsötétebb, az utolsó a leghalaványabb. Hogy az utolsó, a később külön letojt tojások ismét feketébb, az onnan magyarázható, hogy az utolsó tojás létrehozása óta több idő telt el, mint az egymásután letojt tojások időközé volt, s így a mirigyek több festéket képezhettek. Az a körülmény pedig, hogy az említett rucza

világos tojásai is barnásabbak, mint rendesen találjuk, tisztán egyéni tulajdonság s — e példánál maradva — főképp a tiszta fekete tollazatú házi ruczák sajátja, mely részint a festék bőségében, részint a festék-mirigyek nagyobb működő képességében gyökerezik. Saját megfigyeléseimre támaszkodva állithatom, hogy azon madaraknál, melyeknél ugyanaz a faj egyes nőstényei különböző színezetű s rajzolatú tojásokat raknak (pl. töviszúró gébics), az ugyanazon nőstények évek során át egészen véve hasonló színű tojásokat raknak, s ily esetben már a tojások színéről megmondhatjuk, hogy pl. a kertünkben fészkelő párnak ugyanaz a nősténye van-e? A gazdaszony is sok esetben megmondja, hogy ezt vagy azt a tojást melyik pulykája, ruczája vagy tyúkja tojta.

Fekete ruczatojásról van már említés téve Közlönyünk 176-ik füzetében is (1884. április). Ez fekete színű házi ruczától származik s a beküldött példányt társulatunk a nemzeti múzeumnak küldte meg, hol még ilyen nem volt.

Az 1885. évi orsz. kiállításon madártojás-gyűjteményből egy 650 darabból álló részletet állítottam ki, melyben az érdeklődők a házi rucza normális fehér tojása mellett egy fekete színűt is láthattak. Ez szintén egészen fekete tollazatú ruczától való s szakasztott hasonmása a múzeumban levőnek.

Nagyon valószínű, hogy a most szóban levő tojások szintén fekete tollazatú ruczától származnak. DR. LOVASSY SÁNDOR.

(83.) A Naptól a Földre juttatott melegmennyiség már a jelen század elején is beható vizsgálatok tárgya volt. Legelterjedtebb Po uillet »pyrheliométer« nevű készüléke. Ez áll egy 1 decziméter átmérőjű, 14—15 milliméter magasságú, hengeralakú fémszelenczéből, melyben víz van. Egy érzékeny hőmérő akként van elhelyezve, hogy gömbje a nevezett fémszelence vízében legyen és annak mérsékletét mérje. Használatkor a szelence korommal feketített fenekét úgy állítjuk, hogy a napsugarak merőlegesen érjék, mit azáltal érünk el, hogy a készüléket akként igazítjuk, hogy a szelence árnyéka ugyanarra a tengelyre erősített egyenlő nagyságú másik korongot épen

elfődje. Ha a szelenczében levő víz mennyiségét és hőmérsékletét a kísérlet elején és végén, továbbá ha a napmeleg behatásának idejét ismerjük, kiszámíthatjuk a négyyszög-czcentiméter földterületre (merőleges sugárzást föltéve) az időegység alatt jutó melegmennyiséget. Az ekként talált hőmennyiséghez még a légkörben visszatarotott (elnyelt) melegmennyiséget kell hozzászámítani; más javítások szintén tekintetbe veendőek. P o u i l e t eszköze olyan, hogy csakugyan rendes időszakokban végrehajtandó megfigyelésekre alkalmas.

H. Á.

(84.) A Nagy-Szalontáról beküldött rovarfajok, melyek a szőlő levelén futkosnak és érintéskor ugranak, a *Smynturus luteus* nevű fajhoz tartoznak. Ez a faj a Thysanurák rendjébe tartozik és egészen ártatlan, a mennyiben rágó szájszerveivel a szőlő és más növények leveléről csak a szőrt rágja le.

Több helyen tartották már tévesen fillokszérának; de a fillokszéra nem tud ugrani és a szőlőtő földfeletti részein csak szárnyas alakban mutatkozik, míg a *Smynturus* mindig egészen szárnyatlan.

DR. HORVÁTH GÉZA.

(85.) A küldött szöcske-(néhány vidéken sáska-) faj az ismert *Caloptenus italicus* L., mely ez idén a főváros budai oldalán, továbbá Hevesvármegye Saár, Visonta és Markaz községeiben is pusztít.

Ez a rovarfaj különben országszerte mindenfelé igen gyakori s az oly években, a melyek fejlődésére kedvezők, sok helyen kártékony mennyiségben szokott felszaporodni. A küldött példányok azért haltak el, mert petéiket már letojták és életpályájukat befejezték. A még élő példányokat házi vászonból való bogárhálókkal lehet összefogdosni és megsemmisíteni, az esetleg jövő évben is nagy mennyiségben föllépő fiatal generációt pedig még kis korában kellene oda terelt pulykákkal föltetni.

DR. HORVÁTH GÉZA.

(86.) A beküldött ásvány *azbeszt*, mely különösen a szerpentin-hegységekben igen gyakori, s nálunk is sok helyen előfordul. Ezt az ásványt ma már terjedelmes bányákból kapják, s nagy gyárak dolgozzák fel sokféle célra. Magában az olasz Alpésekben, nem messze Milánótól több mint 180 azbeszt-bányát művelnek. Kőtelek, tűzálló szövetek, zsinórok stb. készülnek belőle, s minthogy az azbeszt a hő és nedvesség hatásainak nagy mértékben ellenáll, a gőzgépiparban sokféleeképp használják különösen oly célokra, hol azelőtt csepűt alkalmaztak. Bővebben olvashatni az azbeszt-iparról Közlönyünk XVIII-ik kötetének 476-ik lapján.

L. I.

(89.) A beküldött iszalagcserje a *görög folyondár* (*Periploca Graeca* L.), Görögországból s továbbá keletről származik. Szi-

vesen ültetik, bár teje mérges. Hazájában hathatós tejnedvével a farkast pusztítják. A *Periploca* az Asclepiadeák családjába tartozik, németül »Indianische Rebe«-nek is nevezik. Vén fák törzseinek, kőfalaknak stb. feldíszítésére nagyon alkalmasok.

BORBÁS VINCZE.

(91.) A beküldött gomba neve: *Geaster hygrometricus* (Pers.) A hasas gombák (*Gasteromycetes*) rendjéből, a pófetegek (*Lycoperdinei*) családjából való. A beküldött és általában *gombának* nevezett részek csak termései, termő testjei az egész gombanövénynek. Ezek a termőtestek fehér, a föld alatt finoman elágazó selyemszál vékony-ságú myceliumon (gombagyökér) fejlődnek s a spórizott szervekül szolgáló sejteket, a spórákat tartalmazták töménytelen mennyiségben. Ez a termőtest eleinte gömbölyded, zárt, belül húsos; két burka van: egy külső keményebb, bőrnemű és egy belső papírvékony-ságú s ebben vannak a spórák. E burkoknak neve peridium, még pedig külső és belső. A belső peridium tetején szabálytalan lyuk van és ezen szabadulnak ki a spórák. Fiatal korban a termőtestnek még külön nem vált peridiumjai harántmetszetén hat különböző szerkezetű réteget lehet felismerni, melyek között legerőteljesebben fejlődik ki kívülről befelé számítva a negyedik, mely porcos kocsonyás collenchymából áll. Ez a külső peridiumnak legbelső rétege, mely annak keménységét adja meg. Ennek a collenchymarétegnek a nedvesség következtében beálló duzzadása okozza azt a saját-szerű tüneményt a Geastereknél, hogy a külső peridium tetején megrepedezik s csillag-szerűen karélyokra szakadozva mindinkább hátrahajlik, míg végül annyira hátragöribül, hogy az egész termőtest a karélyok földre támaszkodó hegyein a talajról rugalmasan felemelkedik. A collenchymarétegnek eme nagyfokú nedvfoghatósága, mely a Geasterek közt kiváltképen a beküldött fajon s kivüle még a *G. mammosus*-ban feltűnő, okozza azt, hogy ezek a gombák termőtestjök külső kemény burkát nedves időjáráskor szétterítik, száraz időben pedig becsukják. A külső peridiumnak eme periodikus kinyílása és becsukódása kapcsolatban van a nedvességgel, úgy, hogy maga a növénytestnek szervezete útján gondoskodott a természet arról, hogy spórái nedves időben szóródhassanak ki, külső peridiumjának mechanikus összezárulása ellenben gátolja száraz időben való haszontalan kiszóródásukat.

Ez a faj a Geastereknek főleg örökzöld erdőknek homokos dombjain fordul elő s leggyakoribb és legközönségesebb az eddig ismert 10 európai faj közt. *Geaster vulgaris* Corda.

Ifj. SCHILBERSZKY KÁROLY.

Creative Commons License Deed

Nevezd meg! - Így add tovább! 3.0 Unported (CC BY-SA 3.0)

Ez a [Legal Code \(Jogi változat, vagyis a teljes licenc\)](#) szövegének közérthető nyelven megfogalmazott kivonata.

[Figyelmeztetés](#)

A következőket teheted a művel:

szabadon másolhatod, terjesztheted, bemutathatod és előadhatod a művet

származékos műveket (feldolgozásokat) hozhatsz létre

kereskedelmi célra is felhasználhatod a művet

Az alábbi feltételekkel:

Nevezd meg! — A szerző vagy a jogosult által meghatározott módon fel kell tüntetned a műhöz kapcsolódó információkat (pl. a szerző nevét vagy álnévét, a Mű címét).

Így add tovább! — Ha megváltoztatod, átalakítod, feldolgozod ezt a művet, az így létrejött alkotást csak a jelenlegivel megegyező licenc alatt terjesztheted.

Az alábbiak figyelembevételével:

Engedélyezés — A szerzői jogok tulajdonosának engedélyével bármelyik fenti feltételtől [eltérhatsz](#).

Közkinccs — Where the work or any of its elements is in the [public domain](#) under applicable law, that status is in no way affected by the license.

Más jogok — A következő jogokat a licenc semmiben nem befolyásolja:

- Your fair dealing or [fair use](#) rights, or other applicable copyright exceptions and limitations;
- A szerző [személyhez fűződő](#) jogai
- Más személyeknek a művet vagy a mű használatát érintő jogai, mint például a [személyiségi jogok](#) vagy az adatvédelmi jogok.

- **Jelzés** — Bármilyen felhasználás vagy terjesztés esetén egyértelműen jelezned kell mások felé ezen mű licencfeltételeit.